
РЕЦЕНЗІЇ

В. П. Саєнко

ФРАГМЕНТ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІЇ У ФОРМАТІ ОДНІЄЇ ДОЛІ

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
Французький бульвар, 24/26, м. Одеса, 65000, Україна

Саєнко Валентина Павлівна, к. філол. наук, доц., доцент кафедри української літератури

В. П. Саєнко

ФРАГМЕНТ УКРАИНСКОЙ ИСТОРИИ В ФОРМАТЕ ОДНОЙ СУДЬБЫ

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова,
Французский бульвар, 24/26, г. Одесса, 65000, Украина

Саєнко Валентина Павловна, к. филол. наук, доц., доцент кафедры украинской литературы

V. P. Sayenko

PIECE OF UKRAINIAN HISTORY IN THE FORMAT OF ONE DESTINY

Odessa I. I. Mechnikov National University,
French Boulevard, 24/26, Odessa, 65000, Ukraine

Sayenko Valentyna Pavlivna, PhD in Philology Sciences, Associate Professor, Assistant Professor of the Department of Ukrainian literature

Саме таким об'єднуючим заголовком пов'язані три книжки, дві з яких («Мемуари професора» з підзаголовками «Зберегти і знайти себе», 2015 і «Сутички з університетською елітою», 2016) належать перу Григорія Гончарука (звідувача кафедри історії та етнографії Одеського національного політехнічного університету), а третя — «Персональна справа № 88» — написана у співавторстві ініціатора цього видавничого проекту зі старшим викладачем цієї кафедри Лілією Іваніченко. Таким

чином склалося оригінальне трикнижжя про шляхи формування науковця у суперечливих життєвих перипетіях і гальмуючих духовне зростання обставинах.

Цілком закономірно те, що у трикнижжі на перший план вишло документальне начало, занурене у літературну сповідь, як з ординарного сільського хлопчини, дитини війни, але наділеного працьовитою і дружною родиною зі славетним прізвищем Гончарук, сформувався вчений, патріот України, який подбав про гідне продовження своєї справи історика, а отже, літописця подій другої половини ХХ століття і межі тисячоліть.

У декого з розряду безбатченків може виникнути заперечення у потребі створення такої національної історії у форматі однієї долі. Мовляв, надто суб'єктивна річ, обмежена одним променем зору, спрямованим на себе і тільки на себе.

До честі професора Григорія Гончарука і його аспірантки, а тепер викладача Лілії Іванченко як співавторки третьої книжки, їм вдалося втримати рівновагу між об'єктивним і суб'єктивним началом, досягнувши повноти висвітлення фактів особистої долі у контексті суспільних процесів воєнного і повоєнного часу, напередодні української незалежності та сучасності. Через те трикнижжя постає цілісним, логічно збудованим і переконливо інтерпретуючим код честі, необхідний не тільки для вченого, а й для пересічної людини.

Якою ж є логіка трикнижжя?

В основі його композиції лежить тернарний принцип — сакральне (священне) число «три», яке Піфагор уважав досконалим, бо в ньому є початок, середина і кінець.

Перша книга «Мемуарів професора» присвячена родовому гнізду Гончаруків, традиціям народного виховання у козацькому селі Новогеоргіївка Ананьївського району Одеської області, як і впливам національних первнів, що пробивалися крізь замуrowаний світ радянських ідеологем. Уміння бачити внутрішнім зором і чути повноголосся навколишнього світу без шкідливих вібрацій прийшло до оповідача з раннім дорослішанням дитини війни, що росла в гармонії з великою ріднею, з природою, з ровесниками і старшими людьми.

Як показує історія раннього періоду життя, уже тоді пройшов вишкіл характер мемуариста як людини творчої, кмітливої і винахідливої, здатної не тільки пристосуватися до мінли-

вих обставин й іншого — не тільки сільського — середовища, але й здобути користь для досягнення мрії — сповна самореалізуватися, здобувши освіту і фах. Спочатку авіатора-курсанта Васильківського військового училища і трирічної лейтенантської служби у лавах ВПС радянської армії, а потім — завзятого до навчання і спраглого до знань студента-історика Одеського державного університету імені І. І. Мечникова.

У підтексті оповіді є шляхетна мета — накреслити орієнтири для молоді, що наполегливо шукає себе у творчості і житті, щоб стати свідомим громадянином своєї країни — патріотом України.

І саме трикнижжя вчить шукати взірці реалізації креативної особистості, що прагне досягти патріотизму в професії. При цьому питомий ініціатор трикнижжя не тільки своїм власним прикладом (без зайвого моралізаторства і дидактики!) накреслює науку не пливати за течією, а енергійно слідувати своєму покликанню, не боячись змінювати долю, свідомо вдаючись до вибору власного шляху, ще й постійно вчитися культурі праці і науці толерантного спілкування. Що це цілком досяжно, доводить родинна історія Гончаруків, у якій, окрім батька-професора, два сини — Тарас і Анатолій — так само професори. Хіба не показовий приклад сімейного щастя по-гончаруківськи?!

Та документально-мемуарне трикнижжя було б надто суб'єктивним, якби не було об'єктивної картини різноманітного середовища людей, у якому довелося обертатися авторові й головному діячеві оповіді. І тут постає широка галерея героїв і не-героїв, в орбіту яких *volens-nolens* був на життєвому шляху залучений оповідач. Тому розгортається багатопланова система вибудовування стосунків у професійному і дружньому, дальньому і ближньому оточенні.

Керуючись батьківським принципом «...зробив людям добро, забудь. Тобі зробили добро, вік пам'ятай!» (кн. I, с. 42), автор двох перших книг «Мемуари професора» Григорій Гончарук віддає належне чи не кожному, з ким його зводила доля. І виступає при цьому як психолог, який уміє за поверхнею характеру побачити сутність людини, її надійність/ненадійність, порядність/непорядність тощо.

У зв'язку з цим осердиям роздумів і оцінок мемуариста стає історія 10-літнього ректорства професора Олександра Івановича

Юрженка і його принципово важливої ролі в оновленні університетського життя на засадах наукової і навчальної компетенції, розбудові матеріальної бази — нових аудиторних та лабораторних корпусів, гуртожитків, будинку для викладачів, — як і приведення в належний стан старих приміщень, що функціонували ще чи не з часів імператорського університету і початку ХХ ст. Такі швидкі і добре продумані та досягнуті зміни дали підстави на високому рівні відсвяткувати 100-літній ювілей класичного університету на Півдні України, видавши солідний том «Історії університету», провівши низку всесоюзного масштабу наукових конференцій — студентську і викладацьку — з виданням збірників статей на актуальні теми.

Про те, як завирувало університетське життя за часів О. І. Юрженка, які зусилля були укладені, щоб вивести науку та навчання в ньому зі стану провінційності, йдеться наприкінці другої книги «Мемуарів професора» з акцентацією, чому ректор-новатор став «для одеситів викликом не тільки фігурою, а основне — розумом і українською мовою. Ніхто не чув, щоб він розмовляв російською. Тільки українською. А українська в Одесі — це як червона ганчірка для іспанського бика» (кн. II, с. 113).

Таким чином розгортається ще один вельми важливий фрагмент історії Одеського національного університету, який у травні 2015-го відзначив свій 150-літній ювілей. Водночас це фрагмент національної історії у форматі ще однієї долі — знаного професора-хіміка, засновника на теренах Півдня України потужної наукової школи, що прагнув реорганізувати за кращими моделями чи не європейського рівня класичний університет.

Саме тому третя книга «Персональна справа № 88», присвячена документальним свідченням розправи над ректором-новатором, є не тільки кульмінацією трикнижжя, а й своєрідним пам'ятником на честь славної і трагічної сторінки історії українського університету, яку аж ніяк не можна віддати забуттю, а залишити в науку тим, для кого стіни вишу стануть по-справжньому рідними і хто своєю працею примножить його славу і зберігатиме як святиню його духовну ауру.

Не можна не відзначити культуру мови, якою написані три книги. Органічність літературної мови, наближеної до говірок

Одещини, інкрустованої народними висловами, приказками і крилатими виразами, — прикметні ознаки привабливості трикнижжя, не тільки сповненого свіжою науковою інформацією, а й спонукаючого до зацікавленого ознайомлення з текстами.

Підсумовуючи, слід наголосити, що трикнижжя авторства професора Григорія Гончарука та кандидата історичних наук Лілії Іваніченко є не тільки документом минулого часу за умов партійного втручання у розвиток університетської науки, але й прологом для наступних «Історій» і встановлення правди про визначні постаті та їхню роль у системній розбудові вітчизняного осередку Духовності і Культури на Півдні України.

І наостанок звертаюся із закликом: «Читайте історико-документальне трикнижжя, колеги, інтелектуали і всі, хто цікавиться історією України, зокрема Одеського національного університету імені І. І. Мечникова!»

Надійшла до редакції 20 травня 2016 р.